

# Minder fra Biskop Hertz's Tid.

Efter hans Datters Optegnelser  
meddelt af Kammerherreinde **H. Stemann** i Ribe.

**L**UCIE ELISE HERTZ blev født 18. Marts 1800 i Butterup paa Sjælland, hvor hendes Fader, Jens Michael Hertz, dengang var Sognepræst; med sin første Hustru Christiane Sophie Koch, Datter af Sognepræsten i Horbeløv paa Falster, havde han foruden denne ene Datter, hans kæreste Barn, 5 ældre og yngre Sønner. Til Børneantallet føjedes senere ved hans andet Ægteskab med den afdøde Hustrus ældste Søster, Else Christence, dennes Søn af første Ægteskab, Hans Peter Thrige.<sup>1</sup>

Efter en meget lykkelig Barndom og Ungdom i Roskilde, hvor Faderen 1804 var bleven Domprovst, flyttede Elise 1820 med Forældrene, sin unge Kusine Pouline Taarning<sup>2</sup> og en lidt forkommen gammel Slægtning, Tante Wandel,<sup>3</sup> til Ribe, et godt halvt Aar efter

<sup>1</sup> Død 1827 som Overlærer i Roskilde, ansét og dygtig Skolemand.

<sup>2</sup> Datter af Degnen i Butterup, senere g. m. sin Fætter J. B. Koch, Sognepræst i Skærbæk (siden i Horbeløv, † 1877).

<sup>3</sup> Datter af Kbmnd. Wandel i Nykøbing paa Falster. Hun havde tidligere været hos Hertzes som Husjomfru, fik nu Naadsens Brød hos dem og boede i Ribe skraas overfor Bispegaarden hos en Enke i en lille Lejlighed.

Faderens Udnævnelse til Biskop. Her viedes hun 1825 til Konsistorialassessor, Sognepræst i Bogense, H. J. Fich; hendes Fader døde faa Dage efter, næppe 59 Aar gammel.

„Hvor almindelig agtet og elsket Biskop Hertz var, og hvormeget enhver føler ved hans Død, kan jeg ikke sige dig!“ skrev en af Døtrene fra Stiftsprovst Koefoeds Hjem Dagen efter Biskoppens Død til sin Svigerinde, og endnu efter 80 Aars Forløb lyder Bispefamiliens venlige Eftermæle i Ribe, og det stammer fra den bedste Kilde, deres Tjenestefolk. Skomager Iver Schmidts Hustru, hvis Forældre var Bispens Kusk og Stupige, siger efter disses Vidnesbyrd: „Det var saa rare Mennesker.“

Biskop Hertz, der kun havde faaet „non“ til Embeds-eksamen, men dog blev Dr. theol. 1817, var meget ansét som Prædikant og for sin Administrationsdygtighed; han var tillige meget musikalsk — Weyse var Husven i Roskilde — og var ikke uden digterisk Evne (hans Moder, gift anden Gang med Toldskriver H. Boye, var den bekendte Salmedigterinde<sup>1</sup>).

Biskoppen var ikke høj, men undersætsig og bredskuldret, hans Gang var fast og rask, men en ualmindelig Værdighed havde han, naar han var i Ornat. Som ældre bar han Kalot, hans Pande var hvælvet, Næsen var temmelig stor og lidt bøjet, han havde brune, dejlige Øjne, Munden var udtryksfuld, oftest smilede han mildt, men kunde dog ogsaa være kritisk. Et af hans Yndlingsord var 1. Joh. 4, 8: „Hvo, som ikke elsker, kender ikke Gud; thi Gud er Kærlighed.“

Bispinden havde tidlig faaet langt mere Dannelselse

<sup>1</sup> Birgitte Cathrine Boye († 1824) er vel mest kendt som Forfatterinde af Bryllupssalmen: „Du ledte frem, Algdheds Gud.“

end nogen af sine Søstre, idet hun paa Skørringe hos Justitsraad Stampes blev undervist sammen med deres eneste Datter af en dygtig Hovmesterinde. Den opvakte unge Pige erhvervede sig her de mange Kundskaber, hvorved hun sit hele Liv igennem indtog en ualmindelig Plads blandt dannede Kvinder. Hun var høj, slank og velproportioneret, hendes Holdning var næsten majestætisk, hendes Profil var kongelig. Hun havde smaa lysegraa Øjne, og Synet var svagt, hvorfor hun nok efter Datids kloge Folks Raad tidlig vænnede sig til at bruge Tobak. Hun havde grædt meget i sit Liv; hendes første Ægteskab havde været ulykkeligt, og Lidelserne havde udviklet hende til den ædle, forstandige Kvinde, der udbredte saa megen Velsignelse i den Kreds, hvis Midtpunkt hun var.

Lise selv var ikke nogen Skønhed, lille og buttet med et klogt Ansigt indrammet af rødt Haar og med et meget livligt Væsen. Hun havde dramatisk Talent (Rektor Bloch i Roskilde havde kaldt hende „Thalias Yndling“), kunde synge og spille, dog kun Guitar, da hendes Fingre var for korte og tykke til Klavér. Hun elskede Løjer og uskyldige Narrestreger, der dog ikke altid faldt i hendes alvorlige Mands Smag; han var en streng Bodsprædikant af den gamle Skole, men med et varmt Hjerte under den haarde Skal. Trods disse Ægtefolks meget forskellige Temperament levede de dog et rigt og lykkeligt Liv sammen i den gamle hvide, nu nedrevne Præstegaard i Bogense.

Da Fru Fich havde været Enke i mange Aar — hendes Mand døde 1852 —, nedskrev hun udførlige Livserindringer, af hvilke efterfølgende Blade fra den første Tid i Ribe er et kort Uddrag. Fru Fich bemær-

ker udtrykkelig, at hendes Skrift har mange Mangler i kronologisk Henseende, det vigtigste for hende var at give en nogenlunde karakteristisk Skildring af de Personer, hun omtalte; det har derfor ogsaa været nødvendigt at fuldstændiggøre hendes Meddelelser paa forskellig Maade. Endnu maa tilføjes, at hun altid følte sig mest hjemme paa Øerne, og skønt hun fik mange Jyder inderlig kære, lægger hun dog ikke Skjul paa, at hun aldrig blev ret naturaliseret i Ribe.

Fru Elise Fich døde 1883 i Odense.

---

26. Juli 1818 døde Biskop V. C. Hjort i Ribe.<sup>1</sup> Underhaanden bliver Domprovst Hertz i Roskilde spurgt, om han kunde ønske dette Embede,<sup>2</sup> men denne svarer „Nej“, derimod kunde han nok have Lyst til den lige oprettede Bispestol paa Als. I den lange Vakance er Stiftsprovst Koefoed konstitueret som Biskop i Ribe, og 23. April 1819 udnævnes Stiftsprovst Tetens i Odense dertil, men da den nysudnævnte Biskop for Als dør i Løbet af Sommeren, er det til at forudse, at Biskop Tetens vil blive forflyttet hertil, og efter fornyet underhaands Forespørgsel mener Hertz nu ikke at burde gentage sit Nej med Hensyn til Ribe Bispestol. Hans Ængstelse for ikke at faa det fornødne at leve af derovre bero-liger Kancellideputeret, Etatsraad C. L. Lassen, idet han ved en Middag i sit Hjem forsikrer: „Det er et

<sup>1</sup> Biskop her fra 1811.

<sup>2</sup> Efter en endnu levende Tradition skal dette være foranlediget ved, at Kong Frederik VI havde følt sig saa meget tiltalt af Hertz's Digt „Det befriede Israel“.

godt Levebrød! Hvad der mangler i de 5000, lægger jeg til af min egen Lomme!“ 13. September forflytted Tetens officielt, og i største Spænding afventer man nu i Roskilde Provstegaard, hvad Beslutning der maatte blive fattet med Hensyn til Ribe Bispestol, om man virkelig skulde skilles fra det kære gamle Roskilde, hvor Provstefamilien havde tilbragt 16 virksomme, glæderige Aar. Her boede nu 2 Sønner, Thrige som Adjunkt, gift med den indtagende Grethe Bloch,<sup>1</sup> og Hans<sup>2</sup> som sin Faders Kapellan og ligeledes med en af dem alle elsket Hustru; og fra Roskilde kunde man jo saa let komme ind til Vennerne i København.

29. September er Lise derinde hos sin kære Bolette Bruun<sup>3</sup> f. Jürgensen, og da Faderen vidste, at Bispeudnævnelserne vilde finde Sted den Dag, paalægger han Datteren at søge Underretning derom, førend hun kører hjem om Eftermiddagen. Med Bolettes Broder, den unge Student Heiberg Jürgensen<sup>4</sup> træffer Lise nu den Aftale, at han straks efter Middag skal skaffe Besked i Kancelliet. Paa Bolettes Hus i Reverentsgade<sup>5</sup> er der endnu en Altan, hvorfra man kan overse Kongens Nytorv og holde Øje med, hvem der kommer ud fra Østergade. Herfra skulde Lise passe paa, naar han kom tilbage, og var Faderen udnævnt til Biskop, skulde han straks, naar han var kommen om Hjørnet, tage Hatten af og hilse op til hende; i modsat Fald skulde han kun ryste paa Hovedet. Aldrig glemte Lise den Spænding, hvori

<sup>1</sup> Datter af Prof. S. N. J. Bloch, Rektor for Roskilde Katedral-skole 1815—50 († 1862).

<sup>2</sup> Siden Sognepræst ved Frue Kirke i Roskilde (død 1868).

<sup>3</sup> Enke efter Lektor R. E. Bruun, senere g. m. Prof. F. C. Petersen.

<sup>4</sup> Død 1860 som Stiftsprovst og Sognepræst i Riserup paa Falster.

<sup>5</sup> Nu Laksegade Nr. 4.

hun stod og stirrede op mod Østergade! Endelig kom han da og — tog Hatten af og bukkede dybt! Kun med Graad og Hulken blev dette Resultat hilst af Tante Lise Jürgensen,<sup>1</sup> hendes Børn og Lise selv, og heller ikke hjemme i Provstegaarden blev Glæde det fremherskende ved denne Efterretning.

Lises Stemning sank snart endnu mere. En smuk Oktobereftermiddag, da hun og Husjomfruen sad ene hjemme ved deres Arbejde, traadte en sirlig, midaldrende Herre ind i Stuen. Det var Biskop Tetens, der paa Gennemrejse gerne vilde have den Fornøjelse at hilse paa sin Embedsbroder og Eftermand. Naturligvis drejede den paafølgende Samtale sig om Roskilde og Ribe, og han mente, man kunde ved nærmere Kendskab til Ribe ogsaa faa det kært. Der var mange vakre Familier der og i det hele en behagelig selskabelig Tone. Han fik en Del af Provstegaarden at se og sagde jo med lidt Hovedrysten: „Ja! saa bekvem og stor er Bispegaarden<sup>2</sup> jo rigtignok ikke.“ Og ved at se Haven tilstod han, at den i Ribe vilde falde betydelig igennem. „Især denne dejlige Udsigt til Fjorden vil De savne.“ „Til Erstatning,“ mente Lise, „har vi jo saa det store mægtige Vestervovvov at se paa. Det længes jeg ordentlig efter.“ „Men fra Ribe tør jeg ikke smigre Frøkenen med, at De faar Vesterhavet at se. Der er en Mils Vej til Stranden fra Ribe. Der maa man nøjes med Nibsaaens klare Vande, som omslynger Byen og snor sig ret romantisk ud mellem de grønne Marskenge. Det er især et skønt Syn oppe fra det høje

<sup>1</sup> f. Buntzen, († 90 Aar gl. 1867). Enke efter Mægler og Dispatcheur Jürgensen; hendes ene Søster var gift med en af Sønnerne fra Horbeløv Præstegaard, den tredie Søster var Fru Gyllembourg.

<sup>2</sup> Byens nuværende Posthus.

Kirketaarn; men fra Bispehaven er der desværre ingen-  
somhelst Udsigt, og fra Gaardens Vinduer ser man  
kun den smalle Gade, undtagen i 3. Etage, hvor man  
fra et Par Værelser kan se ud over de rige Marker og  
den lille Lustrupholm Skov!“ Lise kom næsten til at  
græde ved denne Beskrivelse — dér faldt det første  
Luftkastel!

Efter en 10 Dages Rejse til Ribe, hvorfra den nye  
Biskop hjemsendte den trøstefulde Besked, at man  
først behøvede at komme derover til Foraaret, fastsattes  
Ordinationen til Søndag d. 7. November. Ogsaa Bisp-  
inden med Datter, samt Sønnerne Christian,<sup>1</sup> Lieutenant  
og juridisk Studerende, samt den nybagte Student Mi-  
chael<sup>2</sup> fik Indbydelse til Diner hos Biskop Münter paa  
Højtidsdagen. Dagen forinden kørte man saa ind til  
Bedstemoderen paa Østerbro. Men om Aftenen kom-  
mer Adresseavisen, og det første, Faderen ser i denne,  
er — Hofsorg anordnet fra næste Dag af i 4 Uger  
for den tidligere Konge af Sardinien og Enkehertug-  
inden af Brunsvig-Wolfenbüttel: „Kavalererne bære  
sorte Klæder, blank Kaarde og Spænder og sorte Silke-  
strømper. — Damerne bære sorte Silkeklæder, de før-  
ste 14 Dage aldeles sort.“

Dér sad Damerne med deres kulørte Pynt! Bisp-  
inden havde medbragt en staalgraa Silkekjole og Tyllsho-  
vedtøj med hvide Roser, og Lise en Shawlstøjs Kjole  
med smaa Roser i Bunden og indvævet Rosenbort  
samt lyserøde Baand til Haaret. Det var umuligt at  
møde saaledes hos Münters, idet alle Ministre og alle  
Kancelliherrer var indbudne. Hertz skulde saa tage  
Afbud med, og lidt mismodige gik man til Sengs.

<sup>1</sup> † 1866 som Borgmester i Aarhus.

<sup>2</sup> † 1828 som Kateket i Hjørring.

Næste Morgen tidlig kørte de to Damer ind til Tante Jürgensen i Kronprinsensgade for at følges med hende til Frelzers Kirke (Frue Kirke var dengang endnu under Bygning). Men den snildraadige Tante modtager dem med den glade Meddelelse, at hun uden videre har faaet Sørgedragter i Stand til dem begge. Til Bispinden havde hun laant en smuk, sort Silkekjole hos den høje Frk. Weinwich. „Den passer nok“ siger Tante Lise, „men da Ærmerne er korte og den er nedringet, saa har jeg købt sort Tyll til Ærmer og Krave, som Bolette og Hanne<sup>1</sup> dér sidder og syer paa. Dine smukke, hvide Arme og din ranke Hals vil netop tage sig godt ud; saa har jeg bestilt Teaterfrisøren, og her har jeg 2 smukke, sorte Fjer, dem skal han frise dig med: du bliver 10 Aar yngre i den Pynt, lille Stence!“ Bispinden var dog bange, hendes Mand skulde synes, hun saa ud som en Teaterprinsesse! Men Tante Lise slog det alt af Marken med den Forsikring, at Bispen netop vilde blive indtagen i sin unge, smukke Kone! Og de fornemme Herrer var nok allesammen vante til at se endog de ældste Damer i saadanne Galla-dragter ved Hoffesterne, „Men Lise da?“ spurgte Bispinden, „kan hun ikke komme med, saa vil jeg heller ikke derhen.“ Jo, Lise skulde have Bolettes nye, sorte Silkekjole paa, den var med Løbebaand i Ryggen og kunde nok passe. Var den lidt for lang, saa riede de den op! Paa Haaret kunde hun godt beholde det sorte Fløjelsbaand, hun gik med.

Saa kørte man til Kirke. Gribende højtideligt var det Øjeblik, da Lise saa sin Fader i Sølv mors Kaabe knæle og alle Præsterne, de fleste i hvide Messeskjor-

<sup>1</sup> den anden Datter, g. m. Cancell. Winge i det afrikanske Konsulats Kontor.

ter, træde sammen om ham og lægge Hænderne velsignende paa hans Hoved. Og da Biskop Hertz siden prædikede og messede, da lød hans klare Organ og smukke Stemme herligt i den store Kirke. Damerne blev endnu og saa Faderen knælende for Alteret modtage Sakramentet af Münster; det greb Lise dybt, hun følte i det Øjeblik med Faderen det højtidelige Løfte, han dér aflagde sin Herre og Mester om Troskab og Nidkærhed i det nye, vigtige Embede, der blev ham overdraget. Derimod holdt hun ikke af at se Aktører og Aktricer opstillede paa Orgelet og afsynge Kantaten; det saa ud, som de alle var paa Scenen. Heller ikke kunde hun lide Münster for Alteret i den straalende Guldsmør Kaabe med det store Brystspænde; hun syntes, det var en katolsk eller jødisk Dragt, og hans tykke Stemme var hverken behagelig eller tydelig. Heller ikke tiltalte det hende at se Faderen paa Prædikestolen i Messeskjorte.

Klokken omtrent ét kom man hjem igen til Tanten, og efter Frokosten var Frisøren der, en lang, tør, gammelagtig Person, der straks trak en Stol frem for Bispinden og mumlede: „Prenez place, madame!“ Medens han paa gebrokkent Fransk og Dansk frem-mumlede Komplimenter over Madames rige, smukke, jævne, lange og bløde Haar, frit for al graa Indblanding, skred Frisuren rask frem, og han befæstede nu de sorte Fjer saa snildt, at de klædte Bispindens lidt mørke Teint uden at lægge noget til hendes Højde. Lise fik derimod ikke synderlig Komplimenter for sit røde Haar: „Luisants, pas longs!“ Han fandt ogsaa nok, at hun var for lille, og lavede derfor en dobbelt Række Fletninger med de sorte Sløjfer ovenpaa; men han strammede Haaret saa stærkt, at Lise Resten af Dagen

gik med en slem Hovedpine. Hertz fandt sin Kone nydelig og Datteren upaaklagelig, og at de var i Stand til at følge med ham i sorte Dragter, var en Overraskelse, for hvilken han ydede Tanten fortjent Ros og Tak. Saa rullede man da af Sted til det store Gilde.

Som simple, jævne Købstadfolk kom Hertzes vist vel tidlig til Dineren; dog var Bispinde Münter og Frk. Agnes færdige til Modtagelsen, men Bispen lod Hertz vente temmelig længe, og der gik lang Tid hen, inden de øvrige Gæster mødte. De første var Pastor Mynsters; hun var jo Münters Datter, og flere Damer kom der heller ikke. Nu samledes der mange Herrer, sortklædte og i Uniformer, med Stjerner og Baand, deriblandt Etatsraad Lassen, der var i en Beundring over, hvor smuk Bispinde Hertz var i denne Sørgedragt, han kunde først slet ikke kende hende. Mørket faldt nu paa, saa man tilsidst ikke kunde skelne den ene fra den anden. Men lige foran Lise stod der en aldrende, civil Herre, som uophørlig lukkede Munden op og smækkede den sammen igen, saa Tænderne knagede. Hun blev i første Øjeblik næsten bange for ham, indtil det gik op for hende, at det maatte være Etatsraad A. S. Ørsted,<sup>1</sup> som hun vidste, skulde lide af denne Mundkrampe, og glad blev hun over, at ikke han, men en gammel Herre bød hende Armen, da Fløjdørene aabnedes, og man gik til Bords. Ude paa Gangen var der oplyst, og saa skulde man op ad en Trappe til Spisesalen. I Spidsen gik Münter med Biskop Hertz under Armen, saa fulgte en høj, statelig Herre med Bispinde Hertz og efter dem Husets 3 Damer, hver med en meget dekoreret Herre. Saa

<sup>1</sup> dengang Deputeret i Kancelliet.

fulgte Lise, hvis Bordkavalier var i stiveste Galauniform med mange Ordener, det brede, blaa Baand og sirligt, pudret og friseret Haar; det var en fin, gammel Hofmand med et smukt og rart Ansigt; men meget forlegen var Lise i Begyndelsen, thi hun vidste ikke, hvem det var! Efter dem kom Herre med Herre, som de kunde bedst, deriblandt den nys hjemvendte Professor Thorvaldsen med Lises Brødre, han havde selv bedt dem være hans Borddamer, idet han tilføjede: „De har jo ogsaa en Søster med, hører jeg, men hun er nok fløjet højere op, end jeg kunde naa!“ og pegede i det samme paa Lise og hendes Kavalier, som forsvandt gennem Fløjdøren. Spisesalen var glimrende oplyst, men egentlig ikke noget stort Værelse. Der var dækket Gallabord vel omtrent til 30 Personer. Den gamle Herre ledte snart Samtalen hen paa Roskilde, hvor han omtalte sin Søster som Priorinde for Klosteret, — og saa gik det jo op for Lise, at hun havde den Ære at være Finansminister Møstings<sup>1</sup> Borddame. Engang havde han været i Ribe og beskrev nu ogsaa Bispegaarden, det gamle Taarnborg, og saa faldt et nyt af Lises Luftkasteller, idet hun havde glædet sig til at faa sit Værelse i det ene Taarn, Bygningen endnu havde tilbage; men nu forsikrede Møsting, at dette Taarn var ikke rummeligere end, at der i det var Plads til en meget smal Vindeltrappe. Saa tilbød Møsting at være Lises Cicerone i det hende ubekendte Selskab: hendes Fru Mama havde Premierminister Kaas til Bords, og de tre fransktalende Herrer, der dels førte Münters Døtre og dels var Møstings Nabo, var den franske, den engelske og den preussiske Minister: Grev de la

<sup>1</sup> Johan Sigismund v. Møsting († 1843). 1789–1804 var han Amtmand i Haderslev østre Amt.

Ferronays, Mr. Foster og Grev v. Dohna. Her blev han afbrudt af Biskop Münter, som tog sit Glas, rejste sig og udbragte Skaalen for Biskop Hertz og Familie med et Par lykønskende Ord (lange Skaaltaler var dengang endnu ikke i Mode). Saa blev Lises Skaal ogsaa erindret i Nabolaget af Ministrene. Ligeoverfor sad Thorvaldsen, og da Brødrene nikkede over til hende med Glas i Haand, saa nikkede Thorvaldsen med og tømte sit Glas; hvor glad blev hun dog herover! „Ah! kender Frøkenen den Herre?“ spurgte Møsting lidt overrasket. „Thorvaldsen? Nej, kun af Udseende efter hans Portrætter, men han sidder der imellem mine Brødre, og han fik vel at vide af dem, at jeg hørte til Familien!“ svarede hun. „Ja! aa ja! det er Ret!“ sagde Møsting; „De nævner ham kun ved hans Navn! Han behøver heller ingen Titler, som vi andre Stakler. „Thorvaldsen“ alene er nok! Det er kendt over hele Evropa. Men os hører han dog til!“ fortsatte han med Stolthed, tog i det samme sit Glas, hilste over til Genboen og tømte det, — og Lise lovede at følge Eksemplet, hun var saa glad og ønskede, at hun efter Bordet blot kunde komme til at takke den store, navnkundige Mand, som saa saa venlig til hende. Det lykkedes dog ikke: Kaffen blev serveret, som man sad ved Bordet, og umiddelbart derefter holdt alle Vogne for Døren, og Lise fik knap sagt Farvel til den vakre, gamle Eksellence og Frk. Agnes, saa maatte hun springe i Vognen til Forældrene.

En venlig Hilsen fra sit Stift fik Biskop Hertz straks i Begyndelsen af det nye Aar, nemlig en særdeles forekommende Skrivelse fra Pastor Junghans i Gamst, Sognepræst til Anst og Gesten<sup>1</sup>, der meget beklagede,

<sup>1</sup> Caspar Frederik Junghans († 1833).

at hans højærværdige nye Foresatte 2 Gange havde passeret Vejen fra Snoghøj til Ribe, uden at han eller hans Nabopræster havde vidst det. Nu vilde han gerne spørge om, naar Bispen agtede at flytte til Ribe, og med hvormange Vogne og Personer, thi Egnens Præster haabede, at det maatte overlades til dem at besørge hele Befordringen fra Snoghøj til Ribe. Til lige bad han Bispen om med Rejsefølge at skænke Gamst Præstegaard en Hviledag, den laa 5 Mil fra hvert af de nævnte Steder. Biskoppen modtog begge Tilbud med Taknemlighed; før Foraaret vilde man dog ikke komme til at bryde op, og alt Flyttegodset skulde sendes fra København til Søs gennem Frederikskanalen direkte til Ribe, hvorfor han haabede ikke at ulejligesine sine kære, velvillige Brødre med Forspænd til mere end 2 lukkede Vogne, hvori Bispefamilien, 5 Personer i Tallet, blev befordret.

Senere paa Vinteren fik Lise sit første fornøjelige Møde med nogle Ripensere. Hun var i den bekendte Fonnesbechske Butik paa Højbroplads for at købe Gardiner, og mens hun og Bolette Bruun ser paa noget Netteldug, blander pludselig det nette, unge Menneske, som de handlede med, sig i deres Samtale og oplyser, at der er 4 og ikke 3 Fag i Salen i Ribe Bispegaard. Det viser sig da, at han er Søn af Pastor Satterup ved St. Katrine Kirke i Ribe; Præstegaarden laa tæt ved Bispegaarden, der var endogsaa en Laage imellem Haverne, saa han og hans Søskende havde ofte leget med Biskop Hjorts Børn. Han præsenterede nu ogsaa en yngre Broder, der var Lærling i samme Butik.

Foruden de Møbler, der stod i København, kom Flyttegodset til at udgøre 21 Vognlæs, og skønt flere gode Venner hjalp med Heste og Vogne, saa tog

Transporten til København dog megen Tid, da Kørse-len naturligvis maatte lempes efter Vennernes Lejlighed. Lidt hen i April sejlede saa Fuldmægtig Meisling og Husjomfruen af Sted dermed fra København.

Først i Maj 1820 tager derpaa Familien af Sted fra Korsør paa Postpaketten, der var Bæltets bedste Sejler; men paa Grund af Modvind og Byger med Storm, Regn og Hagel tog Overfarten dog 20 Timer. Forældrene og gamle Tante Wandel satte sig ind i Wienervognen, medens Lise og Pouline for at undgaa Styrtesøerne tog Plads paa den store Vogns Kuskesæde. Noget forkortedes Dagen ved, at en ung Landmaaler laante Lise sin Guitar, og saa sang man allesammen til hendes Akkompagnement „Kong Christian stod ved højen Mast“ med flere Sange.

I Odense blev man en Dag over hos Biskop Plums<sup>1</sup>. Det var en Gengæld for den Gang, da denne selv 13. besøgte Hertzes i Roskilde ved sin Flytning fra København til Odense. Den første Aften blev der musiceret, og efter at andre havde foredraget et Par kunstige Numre, vilde de endelig have Lise til at synge, og Faderen vilde hjælpe hende, da hun manglede sin Guitar. Hun trak sig lidt forlegen tilbage til Spisestuen, hvor der endnu ikke var tændt Lys, og begyndte paa en lille Forglemmigejsang, af hvilke man dengang havde saa mange: „Kom, Yngling, paa din stille Vej — Og kast et Blik paa mig — Jeg er den simple Glemmigej“ o. s. v. Biskop Hertz sekunderede smukt til den bløde Melodi, saa det hele lød meget godt, men det var nok Selskabet for simpel Musik; Bispinde Plum sagde meget naadig: „Tak, min lille

<sup>1</sup> Biskop Frederik Plum, Biskop over Fyns Stift 1811—† 1834, var gift med Regensprovst Hviids Enke, Marie Sophie f. Munch († 1829).

Pige, det gik jo ret godt!“, og ingen forlangte mer af den Slags. Efter Bordet blev der givet Ordsprog, og der saa de tilrejsende til deres store Forbavselse Bispinden og en Oberst Bülow udføre „Af fulde Folk og Tosser skal man høre Sandhed“: Bispinden var en fuld Kælling og Obersten en bekendt Halvfjante.

Overfarten over Lille Bælt stod ikke længe paa, og ved Snoghøj mødte der nu de rejsende en ganske overraskende Scene. Her stod nemlig ved Pastor Junghans's Foranstaltning 4 Karle i Præstekuskelivré<sup>1</sup>, paa rede Haand til at hjælpe Bispens i Land, og snart rullede de 2 Vogne forspændte hver med 4 Heste, Kusk paa Bukken og en Rytter paa Forløberne rask af Sted i herskabeligt Optog. Det kunde synes, som om Præsten havde gjort for mange Embedsbrødre Ulejlighed, men da man først kom ret ned i de dybe Spor, hvor Sandet mange Steder gik næsten op til Hjulnavet, saa var det tydeligt, at det selv for 8 Heste kunde være svært at trække de temmelig tunge, lukkede Vogne. Ved Krybily overraskedes man af Egnens Skønhed, og tillige var det jo morsomt nok at se de 16 gode Jydeheste og 8 Kuske, som her blev samlede ved Skiftestedet. Nu gik det rask videre, mest ned ad til det fladere Land, der rigtignok ogsaa blev mindre interessant og heller ikke fremviste Spor af stor Frugtbarhed; kun af og til gled en stille Aa i Bugter og vandede de græsrige Enge. Ved Solnedgang den 6. Maj kørte man frem for den gæstfrit aabnede Dør i Gamst Præstegaard. Her stod Pastor Junghans med smilende Ansigt, bogstavelig aabne Arme og de livlige, brune Øjne under den høje Pande, dækket med en sort

<sup>1</sup> Man har sagt mig: Høj, blank Hat med Kokarde, rød Vest, graa eller chokoladefarvet Jakke, Kravestøvler.

Fløjels Kalot, og ved hans Side den endnu unge Kone, der havde et lige saa venligt, dog mere stilfærdigt Ydre. Hun<sup>1</sup> var hans anden Hustru, en Broderdatter af den første, hvis tro Medhjælperinde hun havde været i 16 Aar, da Pastor Junghans i 1812 ægtede hende efter kun at have været Enkemand i 7 Uger. Alt paa dette behagelige Bedested svarede til det første Syn af Præstefolkene, den gammeldags, meget propre Møblering, alt bekvemt og indbydende, luftigt og venlig pænt.

Næste Dag var der stort Middagsselskab. Alle de Præster, som i disse Dage befordrede Bispens, var indbudne, forsaavidt de boede Gamst nogenlunde nær. Der mødte omtrent et Dusin, i fuldt Ornat, dog fik Bispem dem, som havde civil Dragt med i Vognmagasinet, til at skifte Kjole efter den første, stive Præsentation, og det syntes at bringe Liv i Selskabet. Borddiskursen var ret livlig, og Bispem fandt flere vakre Mænd blandt disse sine nye Embedsbrødre, som han jævnlige kaldte dem, vistnok for at forjage alt stivt Ceremoniel, som han hadede udenfor Embedsvirksomheden.

Til Ribe havde man nu kun 5 Mil tilbage. Mandag 8. Maj straks efter Frokost sagde man Farvel og Pastor Junghans skrev i Anledning af Besøget i Liberaticus: „Gud bevare vor gode Biskop Hertz og lade ham længe være Stiftets Biskop og hans Hustru leve med ham!“

Bispens var nu noget urolige for, hvordan man skulde faa det indrettet i det nye Hjem. Man havde ikke hørt noget fra Stiftsprovst Koefoed, om Flyttegodset var kommet eller om han i modsat Fald havde bestilt Logis paa Hotellet eller lejet de nødvendige

<sup>1</sup> Dorthea Kristine, f. Glørfeldt († 1845).

Møbler, saa at man midlertidig kunde flytte ind i Bispegaarden.

Hesteaantallet var den Dag det samme som sidst, og i Foldingbro mødte de nye Forspand. Allerede et Par Mil fra Ribe saa man Domkirkens høje, firkantede Taarn, som vore Rejsende ikke fandt nær saa smukt som Roskilde Domkirkes Spir. Egnen var bar og kun lidet bebygget. Det eneste, der afbrød det triste Sand og Lyng, som det faldt vore Sjællænderes Øjne svært at vænne sig til, var nogle Aaløb med nette smaa Engpartier. Omtrent en halv Fjerdingsvej fra Byen stødte man paa en net lille Plantning af Popler og andre Træer, som syntes meget unge, men dog skrev sig fra den Tid, da Moltke var Stiftamtmand (1796—1810). Han holdt meget af Ribe og gjorde alt, hvad der stod i hans Magt for at gøre Byen behagelig og vakker. Af ham var denne lille Plantage „Moltkesminde“ anlagt med Lysthuse og Bænke, og i hans Tid var der imellem Musik derude om Søndagen, som da trak Publikum derhen trods den lange dybe Sandvej. Nu averteredes der kun en enkelt Gang om Beværtning derude „med alle Slags Drikkevarer og Skinke næste Søndag, dersom Vejret tillader det“. Ribe har en streng Natur, Storm og Flod var ofte gaaet op og havde overskyttet de unge Træer, saa at man endnu saa Tang hænge i Toppene selv af de højeste, derfor havde de heller ikke kunnet vokse syndeligt i de forløbne 20 Aar.

Saa rullede man da Kl. 3 om Eftermiddagen med Piskeknald og Larm ind gennem den snevre Nørreport og Nørregade, der forekom mørk og smal i Forhold til Roskilde Gader. I Forbifarten opfangede Lise et Blik af et smukt, blondt og livligt Pigeansigt, som tit-

tede ud af en stor, rød Gaard<sup>1</sup> med mange Vinduer og Ansigter. Det var Nanna Hjort,<sup>2</sup> Biskoppens yngste Datter. Smuk og klar kom nu Nibsaaen og afbrød den triste Gade med 2 Broer, og ned til Aaen grænsede venlige Haver. Paa Torvet gjorde man Holdt foran Gæstgivergaarden,<sup>3</sup> og Forriderne maatte staa af og forhøre, om der ikke var bestilt Værelser til Bispens. Den vakre Gæstgiver, cand. theol. P. Ramsing,<sup>4</sup> kom straks ud med benægtende Svar, og Skipperen var endnu heller ikke kommet. Med den Besked kørte man saa ned ad Sønderportsgade og Puggaardsgade. Først passeredes et Udhus og en grim, høj Mur med en gammel Port, saa kom det egentlige „Taarnborg“, hvis Taarn man dog ikke saa fra Gaden, og hverken Bispegaarden eller de smaa fattige Genbohuse var nogen Pryd for den. Endelig holdt man for Indgangsdøren, som var i en Sidelænge, hvori fandtes Køkken og øvrige Økonomirum. Begge Vogne med de 8 Heste fyldte næsten hele Strækningen fra Sønderportsgade til Bispegaarden, Karlene ruskede i Port og Dør, men alt var aflaaaset, som var det et fortryllet Slot. Netop som Biskoppen nu aabnede Vogndøren for at stige ud, kom en stor, tyk Mand løbende ganske forpustet og med bart Hoved, hvis korte, tætte, graasprængte Haar strittede om til alle Sider af det store Hoved med det meget uskønne Ansigt. „Jeg bærer, jeg bærer tusinde Gange om Forladelse!“ stønnede han hæst, „at jeg ikke var paa Pletten —“. „Naa! der har vi jo Manden!“

<sup>1</sup> Nu Grosserer Quedens' Ejendom.

<sup>2</sup> Senere gift med Konferensraad C. N. Tang, Justitiarius i Viborg Overret † 1886. Hun døde 1876.

<sup>3</sup> Nu Greisens Hotel.

<sup>4</sup> Senere Hospitalsforstander († 1832).

afbrød Bispen ham ganske venlig: „Jeg vilde lige have været hen til Dem, min kære Provst —“ og trykkede i det samme Stiftsprovstens<sup>1</sup> store Haand. Denne lukkede nu Døren op, og alle fulgte efter ind i en simpel, kalket Gang, som førte ud til Forgaarden og midtvejs ved en Tapetdør ind til en temmelig stor Stue.

Hele Taarnborg var tomt, og Stiftsprovsten forklarede nu, at han ved uventede Gæster var bleven forhindret i at huse Biskoppens, indtil Skibet kom, men heldigvis havde han allerede tidligere modtaget Tilbud fra Pastor Bang i Vester Vedsted (som jo var besvogret med Biskoppens)<sup>2</sup> om, at man endelig vilde tage ud til dem og foreløbig blive der, og nu havde han meldt Bang, at Familien ventedes i Dag. Provsten bød dem nu først nyde en Kop Kaffe i hans Hjem, medens Karlen hentede Hestene fra Marken og gjorde Vognen færdig. Endnu gik man fra Entreen ud i Forgaarden, den var smuk, en regelmæssig Firkant, hvor 4 dejlige, store Linde, fulde af fløjtende Stære, stod tæt op til et lavt Stakit, som lukkede for Hønsegaarden. „Biskop Hjorts bedste Morskab var at fodre sine Høns og Kyllinger“, bemærkede Provsten. Men ak! hvilken Have laa der bag et andet Stakit! Kun som en Fjerdedel af Urtehaven i Roskilde! Et Par smaa Blomsterbede, nogle faa Frugttræer, man kunde overse det hele fra Indgangen, og mager og sandet var den ripensiske Jord i Forhold til den i

<sup>1</sup> Conrad Daniel Koefoed blev Biskop Hertz's Eftermand 1825 og døde 1831.

<sup>2</sup> Pastor B.'s Hustru Cecilie var Datter af Mag. C. H. Biering Sognepræst til Aastrup paa Falster. Hendes Broder F. C. Biering, dengang Ejer af Taarbæk paa Falster, var g. m. Bispindens Søster Marie.

Roskilde, saa Bispinden fik senere et trælsomt Arbejde med at dyrke den. Det bedste i Haven var en Buegang af Hasler, plantet af Biskop Bloch,<sup>1</sup> som dækkede Plankeværket ind til Stiftamtmandens Have.

Da Kuskene nu var ekspederede, drog man i de krøllede og støvede Rejsedragter med Provsten og Bispinden i Spidsen hen til den nærliggende Provstegaard<sup>2</sup> paa Hjørnet af Sønderportsgade og Skolegade. Her vimlede Stuen af Herrer og Damer, store og smaa. Provstinden<sup>3</sup> kom dem i Møde med en lille Glut paa Armen, hendes yngste Søn. Hvor forskellige var ikke disse Ægtefolk! Hun var en smuk Kone med et blidt, behageligt Væsen og saa endnu ungdommelig ud, skønt hun var Bedstemoder. Baade hun og Provsten havde nu flere sammenbragte Børn foruden deres sidste lille Søn. Hendes første Mand var Landvæsenskommissær N. K. Tang, efter hvem hun ejede Nørre Vosborg; om Vinteren boede de nu sammen i Ribe, men om Sommeren opholdt hun sig mest paa Vosborg, hvor han saa af og til besøgte hende.

Snart holdt nu en sirlig Wienervogn for Døren, forspændt med 4 dejlige, blankbrune Heste, som stampe i Stenbroen. Bispefamilien blev pakket i Vognen, og de fire brune dansede lystig ud af Sønderport. Man udtalte sig nu uhindret om denne mærkværdige Modtagelse og Stiftsprovstens Delagtighed deri. Bispinden og Lise fandt hans Forhold meget

<sup>1</sup> Biskop Tønne Bloch 1777—86. Den sidste Rest heraf staar endnu som en mægtig, knudret, endnu livskraftig Stub. Op ad Sydgavlen til det fritliggende Postkontor, den tidligere Havestue, slynger sig endnu en Vinstok, plantet af Biskop Hjort.

<sup>2</sup> Nu „Klubbens Hotel“.

<sup>3</sup> Marie Cathrine født Meinert (f. 1776, † 1855).

besynderligt. Men Biskoppen, som tidligere havde hørt saa meget om det daarlige Forhold mellem Hjort og Koefoed, vilde nødig foranledige noget Sammenstød mellem sig og denne ved at tage Notice af sligt.

Imidlertid var man fra den brede Landevej drejet ind paa Markvejen, som førte til Vedsted, og der var Sporet for snævert og dybt, saa Vognen gik stadig med det ene Hjul op og det andet ned. Dog Kusken vidste Raad og kørte op paa Marken; der gik det godt og glat, og snart drejede han ind i Præstegaarden. Husets Folk maatte have sét deres Komme, thi Pastor Bang<sup>1</sup> med Kone, dennes Søster og deres lille Plejesøn<sup>2</sup> stod allerede opstillede i den aabnede Fløjdør; men hvor blev Bispens forundrede og vel og lidt forlegne, da Præsten overrasket udbrød: „Vor gode Biskop! Ih! det var da smukt af Dem saa straks at komme herud! Naar var Ankomsten til Ribe? Vi har slet ikke hørt om den, ellers var jeg dog kommet først til Dem, som det var min Skyldighed!“ De nyankomnes Forlegenhed maatte dog snart vige for den i Sandhed gæstevernlige Maade, hvorpaa begge Præstefolkene, efter at have hørt Sammenhængen, bade dem blot at tage til Takke med det hos dem, som de aldeles uforberedte kunde indrette det. Et tydeligt Bevis for, at Bangs netop paa den Tid ikke kunde have tænkt paa at indbyde Gæster, var det ogsaa, at Storstuegulvet lige var brudt op, saa at der maatte lægges Brædder over, for at Bispens og Bispinden kunde komme ind i Gæstekammeret. Ligeledes maatte i en Hast Kakkelovns-

<sup>1</sup> Jørgen Bang, Præst i V. Vedsted 1804–38, † i Ribe 1846, g. m. Marie M. C. Biering, † i Ribe 1872.

<sup>2</sup> Carl Biering, senere Sognepræst i Glenstrup (tog Afsked 1883, † 1894).

rørene sættes i endnu samme Aften, de var lige tagne bort for at brændes ud, men nu kunde de ikke undværes, da Værelser og Sengetøj var klamme efter Vinteren og det fugtige Vejrlig, man lige havde haft.

Her i den ikke store Præstegaard fandt Bispefamilien Husly i hele 8 Dage, men Tiden blev lang. Sand og Lyng var der rundt omkring. Med Undtagelse af den lille Have, hvori der var et Par forkrøblede Frugttræer og Ribsbuske, saa man kun faa Træer, saa langt Øjet kunde naa, og i Sand gik man til op over Anklerne, naar man vilde spadserere. Paa Besøg kom der dog et Par Nabopræster og Bispinde Hjort<sup>1</sup>, en smuk, korpulent Dame, som ganske havde bevaret den københavnske Selskabstone og lette, livlige Konversation. Hendes ældste Datter Nicoline fulgte med, hun var høj og slank, ikke egentlig smuk, men havde et meget behageligt, mildt og klogt Ansigt. Ogsaa selve Stiftsprovsten var saa dristig at komme ud og gøre Bispen sin Opvartning, som om der slet intet var i Vejen. Endelig var der hver Dag Bud inde i Byen for at høre, om Skibet ikke var kommet.

Den 8de Dag, da Vejret var ualmindelig smukt, var hele Familien ude paa Marskengene, som begynder straks Sydvest for Gaarden, de var noget ganske ukendt, og trods Ensformigheden kunde man ikke andet end finde dem ualmindelig smukke. Lise var helt begejstret over det umaadelige, lysegrønne Fløjelstæppe; de Smaaskibe, der sejlede ind mod Ribe, saa ud, som om de gled frem i Græsset.

Ved Hjemkomsten til Præstegaarden havde man saa den store Glæde at møde Skipperen og Meisling. Noget ondt var der da ikke tilstødt dem paa Rejsen,

<sup>1</sup> Marie Pauline f. Schiørring, f. 1775 † 1848.

kun Modvind og Stille, og saa var de blevne opholdte i Kanalen, hvor der dengang ikke blev trukket Sluser op for hvert Skib, men naar der saas et til under Op-sejling, saa maatte det første kønt vente, til der kunde lukkes op for flere ad Gangen; derfor havde ogsaa den Tur varet saa længe, at Meisling og Jomfruen kunde gaa i Land flere Gange, og de havde besét Herregaarden Knoop og flere af de smukkeste Punkter. Nu i Morges var de saa komne til Indsejlingen af Nibsaa, men i det stille Vejr var ogsaa den gaaet langsomt, saa at de først ved Middagstid var ankrede ved Skibbroen.

Endnu et Par Dage maatte man dog ligge de gæstfri Bangs til Byrde, mens Flyttegodset blev kørt op, men derefter kom alle Hænder og Hoveder i Arbejde inde i Byen, saa at der dog har været lidt Orden i Huset til Pinsedag d. 21. Maj, da „Hs. H. Hr. Biskop Ridder Hertz“ første Gang prædikede i Domkirken. Lige efter Pinse sendte Bispen ved et venligt Brev en broderlig Hilsen til Præsterne i Ribe Amts søndre Provsti, hvori han bl. a. udtalte, at han allerede længe var bleven lykønsket til Forbindelsen med et saa oplyst, kristeligt og hæderværdigt Samfund.

Endnu før alle Værelser var i Orden, kom en hel Skare Embedsmænd for at hilse paa Bispen. Der var saa mange paa en Gang, at Lise kun paa deres Ornat kunde mærke sig 3 Præster: Satterup, Lindberg, res. Kap. ved Domkirken, og Hansen, Stiftsprovstens Kapellan, og paa Uniformen Borgmester Heilmann.

Næste Søndag Eftermiddag blev nu anvendt til Visitter. Den første var i den smukke<sup>1</sup> Nabogaard hos Stift-

<sup>1</sup> Tidens Smag har forandret sig!

amtmand Koefoed<sup>1</sup>, Stiftsprovstens Broder; det var en lille og spinkel, gammel Mand med blegt Ansigt, tyndt, hvidt Haar og slebent Hofmandsvæsen. Fruen var noget stiv, men man lærte hende snart at kende som en særdeles agtværdig Dame. De boede meget smukt, med Mahognimøbler, Lysekroner, meget Sølvtøj og Porcelæn, og deres Have var stor og smuk.

Ligeoverfor boede Professor Thorup<sup>2</sup> i Rektor-boligen, der var omgivet af et Par Haver, hvorfra den ene vendte ned mod Aæn. Det var en lille fintbygget Mand med et ualmindelig smukt og intelligent Ansigt, brunt Lokkehaar, høj Pande og et Par dybe, blaa, melankolske Øjne, der desværre talte Sandhed. Han havde sine tungsindige Dage, da intet kunde opmuntre ham, og dog havde han en særdeles vakker Kone<sup>3</sup>, der saa ud som Sundheden og Venligheden selv. De havde mange Børn, fra halvvoksne lige ned til en i Vuggen, og meget smaa Kaar. Hertz's fik derfor aldrig saa megen Omgang med dem, som de kunde have ønsket.

Saa gik man til Borgmester Heilmanns<sup>4</sup>, der boede næsten i den yderste Ende af den lange krogede Sønderportsgade; det var et muntert og gæstfrit Hjem, men Borgmesterens smukke, godmodige Ansigt syntes ikke at høre hjemme i en Raadstue, han var ogsaa en alt for eftergivende Politiembedsmand.

<sup>1</sup> Hans Koefoed, Stiftamtmand i Ribe fra 1811, suspenderet og tiltalt 1821, da han ej kunde gøre Rede for sin Forvaltning af Stiftets offentlige Midler, død 1822; g. m. Margrethe Lindholm, død 1831.

<sup>2</sup> Peter Nicolai Thorup, Rektor i Ribe 1814—45, død 1846.

<sup>3</sup> Frederikke Dortha f. Abramowitz († 1844).

<sup>4</sup> dispenseret fra sit Embede 1823, † 1840 som Byskriver i Varde og Herredsskriver i Øster- og Vester-Herred.

Bispinde Middelboe, f. Kaas, boede i Begyndelsen af Storegade (nuværende Bager Carstensens Ejendom). Denne elskelige Dame, der nu var 60 Aar gammel, havde o. 1791—1807 været Hofdame hos Prinsesse Catharina i Horsens. De russiske Herskaber holdt meget af deres Frøken, som ogsaa elskede dem; men da hun ældedes i Tjenesten, og Prins Peter var død 1798, begyndte hun at tænke paa sin Fremtid med nogen Uro. Sin gode, russiske Gage vidste hun, at hun vilde beholde ogsaa efter Prinsessens Død, men hvad havde hun saa egentlig i Verden at leve for? Som hun senere fortalte Frk. Hertz, blev hun i denne Bekymringstid trøstet paa en mærkelig Maade. Hun drømte nemlig, at hun vandrede paa en ensom Vej, hvor der var en Bro, hun ikke kunde komme over. 2 Gange gik hun Vejen ængstelig frem og tilbage, men da hun tredie Gang kom halvvejs, mødte hun en venlig Mand, som tog hendes Haand og hjalp hende over Broen; fra da af følte hun sig lettere i Sindet. 1807 døde ogsaa Prinsesse Catharina, og netop som hun nu stod uvis om, hvor hun skulde ty hen, friede Biskop Middelboe<sup>1</sup> til hende, og hun ægtede ham. Han var dog 77 Aar gammel, og 1811 blev hun Enke. I Napoleonstiden blev hendes Hjem paa Grund af hendes Sprogkundskaber og hendes tidligere Forbindelser Samlingsplads og Mødested for de russiske Officerer og de Embedsmænd, der skulde forhandle med den fremmede Indkvartering. Det var dengang, de halvvilde Kosakker slog Lejr omkring Domkirken, tændte Baal og stegte deres Kød paa Spid paa Gaden. Borgerne gemte Sølvtøj og Værdisager f. Eks. under Tørvebunkerne paa Loftet; Kvinder

<sup>1</sup> Stephan Middelboe blev 1786 Biskop i Ribe.

og Børn sad bag nedrullede Gardiner og vovede sig kun ud under Ledsagelse af en af Præsterne. Ogsaa anden Indkvartering, baade af Belgiere og Tyskere, oplevede Byen; de skulde kaldes mere civiliserede, men opførte sig dog ikke nær saa godt som Kosakkerne.

Bispinde Middelboe var overhovedet i Ribe som en Repræsentant for Hoffet, og paa Anstand holdt hun stærkt. Hun boede nu sammen med sin meget smukke Søster, Enkeprovstinde Tolstrup<sup>1</sup>, der ikke havde tilstrækkeligt at leve af og havde privat Indtægt af at spinde Hør til Traad, der var meget efterspurgt. Om den hjertensgode Bispinde sagde Folk, at man aldrig havde hørt hende tale ondt om noget Menneske, og naar hun et Par Gange aarlig fik sin russiske Pension, altid i Guld, saa gled den straks ned i hendes Lomme, og hun fik travlt med at komme i sin Kaabe, tog Stok i Haand og gik ene ud et Par Timer; naar hun saa kom hjem efter sine Fattigbesøg, var Lommerne tomme. Hendes Paaklædning var gammeldags, og hun gik altid med en Slags Hat med Kappe under og brede Kniplinger ned over Panden, Hatten var befæstet med en glimrende Naal over Skyggen; endnu i sin høje Alder gik hun om Sommeren altid i helt hvid Dragt. Smuk var hun ikke, men Biskop Hertz's følte sig straks ved det første Besøg tiltalte af hendes milde, forstandige Væsen<sup>2</sup>.

Den sidste Visit paa denne Dag blev aflagt i Bispegade i et tarveligt, men meget propert Hus, der smi-

<sup>1</sup> Enke efter Provst Laurits Tolstrup i Hvorslev v. Viborg (død 1812); selv døde hun 1852.

<sup>2</sup> Hun døde i Ribe 1835. Indskriften paa hendes Gravsten, der vistnok er affattet af Rektor Thorup, lyder saaledes: „Spørger du, fremmede Ven! hvi Taarerne rinde, Vid da, den Hulde gik bort, som dem aftørrede før“.

lede i Solskinnet. Det var hos Pastor Satterup<sup>1</sup>, Bispens Havenaboer. Præsten var en ældre Mand, mager og temmelig høj, han tog rigtig hjerteligt imod sin Bisp. Store aandelige Gaver besad Pastor Satterup ikke, men hans Hjerte var varmt og trofast, og han havde som Præst et udmærket Lov paa sig. Med den da herskende Rationalisme vilde han ikke gaa paa Akkord, men bevarede et rent kristeligt Stade. Trods hans ofte mer end knappe Kaar gik ingen Fattig uhjulpen fra hans Dør; tit gav han alt det Brød bort, de havde i Huset, og i den Tid bagte man jo selv, hvad man brugte. Præsten var en stor Haveelsker, og da han snart mærkede Bispindens Sympati i den Retning, saa maatte man ud at se Haven, som han selv passede, og et ret smukt Blomsterflor havde han. Ogsaa af Døtrene<sup>2</sup> følte Lise sig straks overordentlig tiltalt, og de unge saa hen til den tilspigrede Laage til Bispehaven og lovede hverandre, at den nok skulde blive aabnet. Da man kom ind igen, blev der budt The, men den havde Hertz's allerede nydt hos Bispinde Middelboe og Kager, Syltetøj og Vin i Overflødighed paa de andre Visitter; i Ribe holdt man fast paa denne gamle Skik, og i det hele herskede der et temmelig strengt Visitreglement saa beregnet og afmaalt, som det kunde have været til Hove.

Madame Satterup, der i Øjeblikket var gaaet ud, kom snart efter ind for at hilse paa Bispinden; det

<sup>1</sup> Nicolai Satterup var Sognepræst ved St. Katharine Kirke i Ribe fra 1806—24; han blev udnævnt til Sognepræst i Varde, men døde 1825 inden Flytningen til Varde.

<sup>2</sup> Cæcilie, senere g. m. Fuldmægtig Nørregaard, er Moder til Højskoleforstander Dr. J. N.; Henriette, senere g. m. Assessor Stadfeldt, er Moder til den bekendte Overlæge paa Fødselstiftelsen Prof. A. S. N. St.

var en forstandig og vakker Kone, en sparsommelig og dygtig Husmoder til Velsignelse for Familien, da Kaldet kun var lille; hun opdrog ogsaa sine Døtre til Flid og Huslighed.

Saa var Visitterne forbi for den Dag og fortsattes senere, da Biskoppen engang igen havde Tid — Vejen gik da bl. a. til Amtsforvalter, Justitsraad Niensens<sup>1</sup>, der boede paa Torvet i Porsborg; det var en rig Mand, godmodig og retsindig. Hans Kone, der var mindre tiltalende, trakterede udmærket ved de store Spisegilder, de af og til holdt i deres elegant møblerede Værelser. De havde flere Børn, hvoraf den næstældste, der dengang var Skolediscipel, senere bleve Ribes højtansætte Stiftamtmand<sup>2</sup>.

Gamle Pastor Lindberg<sup>3</sup>, der boede i Residensen i Præstegade, var en alvorlig, kristelig Præst, men nu vanskelig at forstaa, naar han prædikede. I Samtale var han livlig, men hans Kone og 2 ikke unge Døtre var meget forlegne. Sønnen, den senere Bibeloversætter Jacob Chr. Lindberg, var dengang Student; ogsaa han havde et forlegent, underligt Væsen. Familien levede saa stille, at Lise ikke saa Damerne mere end denne ene Gang paa den første Visit, som de aldrig gengældte.

I den store, røde Gaard paa Nørregade med de mange Vinduer boede paa 1ste Sal Stiftsfysikus Hoff Hansen<sup>4</sup>, i Stuen Bispinde Hjort. Hun havde ved sin

<sup>1</sup> Justitsraad Rasmus Nielsen døde 1839; hans Hustru Abelson Christine With døde 1835.

<sup>2</sup> Henrik Christian Nielsen, Stiftamtmand i Ribe 1855—84. († 1885).

<sup>3</sup> Niels Lindberg, resid. Kapellan v. Ribe Domkirke, døde 1830.

<sup>4</sup> I Følge Statskalenderen for 1820 var Hans Palle Hoff Hansen „Landfysikus og Medicus i Ribe Stift“; han blev senere Stiftsfysikus i Aalborg og døde i København som Etatsraad 1856.

Mands pludselige Død med sine mange Børn siddet i meget forstyrrede økonomiske Omstændigheder, men da tog den ældste Datter<sup>1</sup> Tømmerne i sin Haand og vejlede paa en smuk og klog Maade Moderen, der nok dengang ingen Sans havde for det Sparsommelighedssystem, som Nicoline nu forstod at indføre; bl. a. tog de saaledes adskillige Skoledisciple i Pension og kunde nu, under Nicolines Ledelse føre et pænt, temmelig selskabeligt Hus. Denne forstandige, dannede Pige nød overhovedet en saadan Beundring i Ribe, at et Ord af hendes Mund næsten var som en afsagt Dom.

Adskillige af de unge i dette Hjem baade sang og spillede, og straks under Lises første Visit, der blev udstrakt til hele Aftenen, blev hendes Guitar hentet, og nogle Timer gik paa fornøjeligste Maade med Musik. Tilsidst da Brødre og Pensionærer kom fra Skolen, var man en hel Forsamling baade med Sopran og Alt, Tenor og Bas. Slutningen af Koncerten overværede Fysikus; han var Bestyrer af Ribes musikalske Selskab, var Byens første Musikus og spillede fortræffelig paa Harpe og Violoncel.

Efter at de første Visitter og Kontravisitter var forbi, kom der en ret trist Tid for Hertz's. Om Sommeren var Ribe nemlig som halv uddød, thi enhver, der paa nogen Maade kunde, plejede at rejse bort fra denne sandede og temmelig øde Egn og den afsides By, hvor man kun saa faa Fremmede. Hertz's savnede inderlig den vante Familieomgang i det kære Roskilde og vilde have gjort det endnu mere, havde man ikke haft de vakre jævne Naboer, Satterups, med hvem

<sup>1</sup> Nicoline Hjort ægtede 1824 Præsten J. P. Koch i V. Nykirke; hun døde 1838 i Sneum

man snart stod paa en saa fortrolig Fod, at der sjældent hengik en Dag, uden at i det mindste de unge samledes.

Ogsaa Domkirken beredte en Skuffelse, thi paa den Tid vansiredes dens Indre frygteligt ved, at der var anbragt svære, rødmaalede Bjælker tværs over Opgangen til Koret, paa hvilke Orgelet hvilede, saaledes at man nede fra Kirken slet ikke kunde se Præsten, naar han stod for Alteret, og daarlig kunde høre ham messe. Selvfølgelig kunde altsaa Ribe Domkirke ikke staa Maal med den i Roskilde, som dog heller ikke dengang endnu var restavreret.

Store Træer var ikke almindelige ved Ribe, men der fandtes dog en Del i Byens nordvestlige Hjørne, hvor Korsbrødregaards<sup>1</sup> dejlige store Have med mange Træer og især smukke Alleer af Sirener og Guldregn var tilgængelig for Publikum. Denne Gaard havde Kreaturhandler Jens Knudsen lige maattet overtage efter sin Broder A. C. Knudsen, der drev en betydelig Handel paa Island, men vistnok paa Grund af de vanskelige Pengeforhold i Begyndelsen af Aarhundredet havde mistet sin Formue. Gaarden var for største Delen nyopført med fire Fløje; fra Gaden førte en nu forsvunden Stentrappe op til Hovedindgangen. Om Sommeren benyttedes undertiden Lokalet her af en Danselærer Rehm, som underviste i Kunstens nyeste Variationer: Écossaise, la Batteuse, Tantelette, Fandango, la Tempête, Cotillon og Tyrolervals.

Endnu en anden offentlig Have blev rost for sine dejlige Træer; den ejedes af tidligere Apoteker Eil-

<sup>1</sup> Den nuværende Bispegaard. Haven var dengang betydelig større end nu, baade mod Syd og Øst.

schou<sup>1</sup> og laa mod Øst et godt Stykke udenfor Byen<sup>2</sup>. Vejen derhen var dengang lang fra Puggaardsgade, man maatte helt ud gennem Nørreport og videre ad en smal, meget støvet Vej mellem nogle Smaahuse og et Gærde ud til Marken. Haven svarede ikke til Forventningerne, thi paa nogle store Linde- og Kastanietræer nær var der intet videre smukt derude, og Hertz's følte sig aldrig fristede til at besøge den mere end den eneste Gang straks den første Sommer, hvor et pludseligt Tordenvejr lod dem komme hjem som druknede Mus; især var det gaaet ud over Bispindens hvide Basthat med de dejlige lyseblaa Baand.

Prof. Bloch fra Roskilde, der i Sommerferien med 2 Døtre vilde besøge sin Broder i Glücksborg, lagde nu efter gammelt Løfte Vejen over Ribe, hvor han tillige havde henlevet sin glade Ungdomstid<sup>3</sup>. Han erindrede venlig, at det var Biskoppens Fødselsdag 26. Juli; Kl. 5 om Eftermiddagen holdt hans Vogn for Bispegaardens Dør, og de rejsende fik den kærligste Modtagelse.

Man havde altid i Roskilde haft lidt særegent for paa Fødselsdagene, enten det nu havde været dramatiske Forestillinger eller smukke, allegoriske Arrangementer, og Lise vilde nødig have, at Faderen skulde savne en Smule Stads paa denne Aften. Hun havde derfor lavet et Transparent og skrevet en lille Sang, som hendes kære Veninde Antonie Bloch og hun selv skulde foredrage.

Men til Vennekredsen kom der en uventet Gæst,

<sup>1</sup> Chr. Cornelius Eilschou, død i Ribe 1830.

<sup>2</sup> Asylhaven er en Rest af denne Have, paa hvis Plads forøvrigt Jernbanegaarden er opført.

<sup>3</sup> Han var en Søn af den før nævnte Biskop Tønne Bloch.

Professor Blochs Næstsøskendebarn, den vakre, unge Amtmand Johannsen<sup>1</sup> fra Haderslev, der om Formiddagen havde spurgt om, naar Blochs kom, og saa var bleven bedt med til Aften. For Gæsterne var dette en Glæde, men Lise kom han lidt paa tværs; hun vidste godt, at hele hendes Fødselsdagsarrangement var for ubetydeligt og mangelfuldt til, at en fremmed skulde se det, og hvad mere var, man kunde forudse, at alle med de Minder, det vakte, vilde blive meget bevægede. Altsaa maatte det alt opsættes, til Amtmanden var gaaet; men han blev lige til Sengetid, og Lise havde nær opgivet det hele. Dog Bispinden var snildraadig: saa snart hun mærkede, at Amtmanden gjorde Mine til at gaa, gav hun Lise et Vink om at løbe ned og tænde, og efter at alle havde fulgt Gæsten til Udgangen, aabnede hun hurtig begge Fløjdøre til Salen. Det lille Transparent med Biskoppens Navnetræk, med en Blomstervase ovenpaa og Blomsterkranse omkring tog sig meget godt ud i den fulde Belysning; men ganske rigtig: alle blev dybt bevægede, og de to syngende unge Piger kunde næppe faa Ordene ud: „Her staa vi ikkun to o. s. v.,“ men de naaede dog Slutningen af Sangen, og Bispen tog dem begge i Favn og takkede dem kærligt. Saa kom man med Gaver, ganske tarvelige, Antonies var en lille Sortkridtstegning, et Prospekt af det kære Roskilde; og saa sluttede Aftenen livligt og muntert.

<sup>1</sup> F. H. C. Johannsen, Amtmand i Haderslev 1818–50 († 1851). Hans Bedstemoder., f. Jebens, var Tante til Biskop Blochs første Hustru.

---

# Kong Frederik d. VI's Rejse i Jylland, særlig i Ribe Amt, 1828.

Af Overlærer **J. Olsen** i Varde.

---

**N**AAR der er Tale om Kongebesøg i Vestjylland i ældre Tid, da er det særlig to saadanne, man hører nævne. Det ældste af disse, hvorom nu kun ganske enkelte véd noget at fortælle, noget, de har hørt fra deres Forældre eller Bedsteforældre, er Frederik d. VI's Rejse i Vestjylland i den sidste Halvdel af Juni Maaned 1828.

Gennem skriftlige Optegnelser fra hine Dage samt gennem senere nedtegnede Erindringer fra Øje- og Ørenvidner skal jeg søge at fremstille denne Rejse, der jo var en Begivenhed paa den Tid, særlig i Vestjyllands fjerntliggende og tyndtbefolkede Egne. Det Minde, der fortrinsvis lever hos den nuværende Slægt, er den store Hurtighed, hvormed Kongen for frem. Milen tilbagelagdes i 20 á 25 Minutter, og særlig i Vestjylland fandt man, at det var alt for hurtigt. Man ynkedes over „de sølle Bæster“, der skulde med paa Turen. Men da der skiftedes Forspand i hveranden Kro, havde Dyrene ingen Skade af denne Opstrammer. Gennem Taler, Sange, Transparenter med Over-